

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ:
НАУКОВІ ЗАПИСКИ

ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

УДК 378:373.3.011.3-051:37.091.12(045)

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.14004279>

Зміст та структура готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології

Рябець Діана Василівна

здобувачка ступеня доктора філософії (PhD) спеціальності 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями), Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна, ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-9612-0837>

Прийнято: 15. 10.2024 | Опубліковано: 29.10.2024

*Анотація. Метою статті є з'ясування сутності та окреслення змісту й структури готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології. У роботі використано загальнонаукові **методи дослідження** – аналіз, синтез, дедукцію та індукцію. У **результатах** проаналізовано сутність поняття готовності в контексті різних підходів, на основі яких нами було визначено готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в освітньому процесі як сукупність загальнопедагогічних знань та вмінь; здатність оцінювати власний рівень професійної підготовки та працювати над самовдосконаленням; ефективно використовувати можливості сучасної технології в процесі навчання, виховання та становлення особистості молодшого школяра. Обґрунтовано та виокремлено чотири взаємопов'язані структурні компоненти готовності*

майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології: мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, рефлексивний, а також подано детальну характеристику кожного з них. З'ясовано, що всі компоненти перебувають у динамічному взаємозв'язку як упродовж навчання здобувача в ЗВО, так і впродовж його подальшої педагогічної діяльності. У відповідності до виокремлених компонентів готовності виділено критерії (мотиваційний, когнітивний, практичний, результативний), показники та рівні (низький, середній, достатній, високий) визначення готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи. У **висновках** стверджується важливість аспекту готовності до педагогічної діяльності. Представлені компоненти, критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології, які дають змогу провести поточну діагностику, узагальнити отримані результати у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: готовність, майбутній учитель початкових класів, структурні компоненти, фасилітаційна технологія.

Content and Structure of Future Primary School Teachers' Readiness to use Facilitative Technology

Riabets Diana

Higher education degree of Doctor of Philosophy specialty 015 Professional education (by specializations) Mukachevo State University, <https://orcid.org/0000-0002-9612-0837>

***Abstract.** The purpose of the article is to clarify the essence and outline the content and structure of future primary school teachers' readiness to use facilitation technology. The paper uses general scientific research **methods** - analysis, synthesis, deduction and induction. The **results** analyze the essence of the concept of readiness in the context of various approaches, on the basis of which we have defined the readiness of future primary school teachers to use facilitation technology in the educational process as a set of general pedagogical knowledge and skills; the ability to assess their own level of professional training and work on self-improvement; effectively use the capabilities of modern technology in the process of teaching, upbringing and personality development of primary schoolchildren. Four interconnected structural components of future primary school teachers' readiness to use facilitation technology are substantiated and distinguished: motivational, content, operational, and reflective, and a detailed description of each of them is given. It has been found that all components are in a dynamic relationship both during the applicant's studies at the university and during his/her further pedagogical activity. In accordance with the identified components of readiness, the criteria (motivational, cognitive, practical, effective), indicators and levels (low, medium, sufficient, high) for determining the readiness of future primary school teachers to use facilitation technology in the New Ukrainian School are highlighted. The **conclusions** emphasize the importance of the aspect of readiness for pedagogical activity. The components, criteria, indicators and levels of readiness of future primary school teachers to use facilitation technology are presented, which allow for current diagnostics, generalization of the results obtained in the process of professional training of future primary school teachers in higher education institutions.*

Keywords: readiness, future primary school teacher, structural components, facilitation technology.

Постановка проблеми. Реформа початкової освіти в Україні є складовою частиною оновлення освітніх систем, які відбуваються в європейських країнах останніми роками. Це пов'язано з усвідомленням важливості практично орієнтованих знань як основи суспільного добробуту та прогресу. Зміни охоплюють розробку сучасних державних стандартів освіти, перегляд структури навчальних програм, удосконалення змісту підручників, дидактичних і методичних матеріалів, а також пошук нових форм і методів організації освітнього процесу в школі. Тому актуальним постає питання готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології. Саме готовність до професійної діяльності є важливим елементом фахового становлення особистості майбутнього вчителя початкових класів, що суттєво впливає на ефективність освітнього процесу та результати діяльності фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема готовності в педагогіці вивчалась у різних аспектах та дискурсах, виявленню особливостей готовності в різних видах діяльності присвячені роботи М. Дяченко, М. Єпіхіної [7], Л. Куземко [9], М. Ковальчук [8], Н. Кузьміної, В. Лугового, Є. Луценко [10], М. Марко [11], І. Прокопенко [12], О. Пометун, О. Саган, В. Старости [13], О. Стребної, О. Фокши [14], І. Хижняк [15] та інших учених.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на численні дослідження, проблема формування готовності майбутніх педагогів до професійної діяльності, а особливо готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної

технології, залишається і нині актуальною та потребує подальших досліджень. Нами вперше досліджено готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології, виокремлено її структурні компоненти, у відповідності до яких визначено показники, критерії та рівні.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – з'ясувати сутність та окреслити зміст і структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології.

Завданнями статті є:

- проаналізувати сутність поняття готовності в контексті різних підходів;
- розкрити зміст та структуру готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оскільки проблема готовності в науковій літературі представлена досить широко, то існує безліч підходів до визначення цього поняття.

В «Енциклопедії освіти» готовність тлумачать як «стан мобілізації психологічних і психофізіологічних систем особистості, які сприяють виконанню певного виду діяльності» [6, с. 136–137].

Проблему «готовності» в педагогіці також розглядається з різних позицій. Так, дослідник І. Аносов виділяє два підходи до визначення поняття «готовності», а саме: готовність розглядається як складне утворення, яке включає в себе когнітивний, мотиваційний і емоційно-вольовий компоненти; як сукупність знань, умінь, навичок, професійно важливих якостей особистості, якими повинен володіти спеціаліст для успішної адаптації до діяльності [1].

Т. Гуркова, аналізуючи поняття «готовність» у науковій літературі, вказує на наявність двох підходів до його тлумачення: функціонального та особистісного. Перший підхід полягає в тому, що готовність розглядають як тимчасовий стан (натхнення, зосередженість), спрямований на досягнення певної мети. Другий підхід передбачає вивчення готовності як утворення особистості, що охоплює знання, уміння, вольові якості, мотиваційний аспект тощо [2, с. 321].

Досліджуючи готовність майбутнього вчителя до педагогічної діяльності О. Дубасенюк, Т. Семенюк, О. Антонова з метою опису професіоналізму діяльності вчителя визначають наступні її складові: теоретичну та практичну готовність до роботи з різними категоріями учнів. Теоретична готовність є першою та передбачає набуття системи знань, які створюють певну модель системи засобів або технологій досягнень прогнозованого результату. Практична готовність є другою й означає сформованість у педагога готовності діяти в конкретній педагогічній ситуації, застосовуючи відповідні обставинам засоби, методи, прийоми виховної діяльності [5, с. 7].

Таким чином, готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в освітньому процесі ми розуміємо як багатокомпонентне утворення, складові якого взаємопов'язані та взаємозалежні.

Здійснений аналіз наукової літератури дозволяє нам готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в освітньому процесі розглядати у сукупності загальнопедагогічних знань та вмінь; здатності оцінювати власний рівень професійної підготовки та працювати над самовдосконаленням; стійкому вмотивованому бажанні здійснювати професійну педагогічну діяльність;

ефективно використовувати можливості сучасної технології в процесі навчання, виховання та становлення особистості молодшого школяра.

У контексті порушеної проблеми доцільно також проаналізувати погляди вчених щодо визначення структури та змісту професійної готовності майбутніх учителів. В. Дідух структуру готовності до педагогічної взаємодії з учасниками освітнього процесу розглядає як сукупність взаємопов'язаних компонентів: ціннісно-мотиваційного, когнітивнодіяльнісного, особистісно-творчого, рефлексивно-оцінювального [4]. У структурі готовності майбутнього вчителя до здійснення професійної інноваційної діяльності дослідник О. Дубасенюк пропонує розглядати наступні компоненти: когнітивний (змістовий), цільовий, мотиваційний, оцінно-результативний [5, с.76].

В. Староста у своїй праці виокремлює наступні компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до професійної діяльності: мотиваційний/мотиваційно-ціннісний (мотиви, ставлення до педагогічної діяльності та ін.); когнітивний (деякі дослідники називають змістовий, теоретичний тощо); процесуальний (визначається також як практичний, виконавчий, конструктивний, технологічний та ін.); рефлексивний (полягає в адекватній самооцінці власних можливостей, аналізі та самоаналізі навчально-пізнавальної діяльності, аналітичному мислення та ін.) [13].

Розглянувши роботи різних авторів з питань готовності до професійної діяльності, проаналізувавши структурні компоненти зазначеного феномена, стверджуємо, що єдиного підходу до трактування цього питання немає. Утім ми виділяємо чотири взаємопов'язані структурні компоненти готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології: мотиваційний, змістовий,

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

операційно-діяльнісний, рефлексивний. Зупинимося на детальній характеристиці кожного компоненту.

Мотиваційний компонент включає наявність інтересу до професії, позитивного ставлення до професійної діяльності. Цей компонент характеризує мотивацію здобувачів освіти як загалом до навчально-пізнавальної діяльності в ЗВО, так зокрема й до діяльності з формування готовності застосовувати фасилітаційні технології в початковій школі, а також відображає самооцінку студентами своєї професійно-педагогічної підготовки та відповідність її оптимальним професійним зразкам. Проявом мотиваційного компоненту готовності є усвідомлення майбутніми вчителями ролі фасилітаційних технологій у професійній діяльності початкової школи, сформованість у них мотивів щодо опанування цією технологією, постійне прагнення до вивчення інноваційних педагогічних технологій та особливостей їх використання.

Змістовий компонент передбачає опанування здобувачами вищої освіти знань про феномен фасилітації: її суть, механізми, техніки, форми, прийоми, особливості та алгоритми реалізації фасилітаційної технології. Майбутній учитель початкових класів у процесі професійної підготовки повинен набути не лише глибоких і всебічних знань про ті поняття та факти, які належать до педагогіки початкової освіти, а й знань про те, як досліджувані поняття відображаються у свідомості молодших школярів і ними у подальшому використовуються.

Операційно-діяльнісний компонент передбачає врахування комплексу специфічних вмінь, які необхідні для застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи. Характеризується здатністю майбутніх учителів початкових класів здійснювати оптимальний вибір фасилітаційних технік та відповідного їх

інструментарію в залежності від ситуації, що склалася; здатність застосовувати на практиці фасилітаційні техніки, володіння інструментарієм та алгоритмами їх реалізації. Даний компонент відображає ступінь практичної готовності майбутнього вчителя як до навчання навчальних предметів у початковій школі, так до урізноманітнення, активізації і підвищення ефективності освітнього процесу засобами фасилітаційної технології.

Рефлексивний компонент включає сформованість у майбутніх учителів початкових класів рефлексивних умінь, здатності правильно оцінювати результати педагогічної фасилітаційної діяльності. Здатність критично аналізувати й оцінювати педагогічну ефективність використання певної фасилітаційної техніки; вміння здійснювати контроль за етапами та вимогами щодо використання фасилітаційної технології; давати оцінку доцільності використання фасилітаційної технології на уроці тощо. Цей компонент готовності забезпечує прояв майбутніми вчителями певних особистісних якостей (рефлексивність, емпатія, самокритичність, мобільність та ін.).

Таким чином, визначені нами компоненти в структурі готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи тісно взаємозалежні й взаємообумовлені. Вони перебувають у динамічному взаємозв'язку як упродовж навчання здобувача в ЗВО, так і впродовж його подальшої педагогічної діяльності.

У відповідності до виокремлених вище компонентів готовності нами виділено критерії та показники визначення готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи.

Мотиваційний критерій характеризує позитивне ставлення до педагогічної діяльності, мотивацію до успіху, здатність до співпраці, потреби в активному застосуванні фасилітаційної технології в педагогічній діяльності.

Когнітивний критерій передбачає рівень знань основних понять дослідження, теоретичного матеріалу щодо особливостей фасилітації, обізнаність із інструментарієм, засобами та знання алгоритму застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи.

Практичному критерію притаманна спрямованість на професійні інтереси, пізнавальні потреби, пошук професійної інформації, творчість, наукове світосприймання, самовираження і професійну самореалізацію, вміння реалізовувати комунікативну функцію, здатність організовувати навчально-пізнавальну діяльність молодших школярів із використанням фасилітаційних технік.

Результативний критерій включає такі показники як: спрямованість на саморозвиток, здатність адекватно оцінювати та коректувати результати застосування фасилітаційної технології у професійній діяльності, прогнозувати власну траєкторію професійного зростання.

Отже, мотиваційний критерій відповідає однойменному компоненту, когнітивний – змістовому, практичний – операційно-діяльнісному, рефлексивний – результативному.

Виокремлені критерії з відповідними критеріальними показниками готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології вимагають підбору діагностичного інструментарію з метою оцінки їх кількісних та якісних характеристик. Відповідно слід застосувати рівневий підхід.

На основі виокремлених критеріїв з відповідними показниками нами

ПЕДАГОГІЧНА АКАДЕМІЯ: НАУКОВІ ЗАПИСКИ

визначено такі рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи: високий, достатній, середній, низький. Визначені рівні описують готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології в умовах Нової української школи та вказують на рівень, величину цієї якості. Детальніше охарактеризуємо кожен із них.

Високий рівень. Майбутній учитель початкових класів оволодіває знаннями з фасилітації; чітко і без утруднень оперує поняттями і розуміє їхній зміст; глибоко проникає в сутність подій і явищ педагогічної діяльності; поповнює базу знань шляхом самоосвіти; використовує здобуті знання у практичній діяльності; усвідомлює необхідність цих знань; виявляє високий рівень мотивації на здійснення фасилітаційної діяльності та розвиток умінь фасилітації. Здобувач вищої освіти відзначається сформованістю адекватної самооцінки щодо сформованості власного рівня готовності до застосування фасилітаційної технології в педагогічній діяльності. Майбутні вчителі початкових класів, які творчо ставляться до інноваційної педагогічної діяльності, до використання фасилітаційних технік в освітньому процесі початкової школи, мають досить широкі знання про нові наукові підходи до навчання молодших школярів, володіють новітньою фасилітаційною технологією та прагнуть до створення авторських.

Достатній рівень. Майбутній учитель послуговується термінологією з проблеми фасилітації, але не завжди може пояснити сутність понять; намагається використовувати отримані знання на практиці. Проявляється в майбутніх учителів стійкий інтерес до фасилітаційної технології; позитивне ставлення до організації освітнього процесу з використанням

фасилітаційних технік із метою його оптимізації; вміння змотивувати учнів на уроці, створити позитивну атмосферу, налагодити суб'єкт-суб'єктну взаємодію шляхом використання фасилітаційної технології. Спостерігається чітка алгоритмізація, системність, самостійність у застосуванні фасилітаційних технік. Здобувачі вищої освіти, які належать до цього рівня готовності, прагнуть працювати по-новому, втілюючи у власній професійній діяльності вже відомі їм фасилітаційні техніки.

Середній рівень. Здобувач вищої освіти знає тільки основні поняття фасилітації, не досить упевнено відтворює сутність знань, необхідних для здійснення фасилітації; має обмежений досвід у застосуванні фасилітаційних технік і недостатній рівень готовності до їх реалізації та саморозвитку; частково вмотивований на таку діяльність; цінності фасилітації не є пріоритетними, володіє достатньою мірою лише основними прийомами і способами фасилітаційної технології. Вибір фасилітаційної технології є ситуативним, майбутні педагоги вміють оцінити власний рівень готовності до застосування фасилітаційної технології. Однак використання фасилітаційних технік є невпорядкованим.

Низький рівень. Майбутній педагог має окремі безсистемні знання про фасилітацію та її особливості, у них погано сформоване бажання працювати за обраною спеціальністю; відсутнє ціннісне ставлення до особливостей організації освітнього процесу шляхом застосування фасилітаційної технології; у студентів низький рівень знань з фахових дисциплін; вони не зовсім вміють контролювати навчальний процес з використання фасилітаційної технології; нерозуміння способів та шляхів використання цієї технології в початкових класах; байдуже ставлення до самовдосконалення, воно здійснюється переважно інтуїтивно. Педагогічна рефлексія у таких студентів відсутня.

Висновки. Отже, проаналізувавши наукові джерела, нами визначено готовність майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційних технік в умовах Нової української школи як важливий аспект готовності до педагогічної діяльності. Аналіз праць, в яких описані критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до педагогічної діяльності, дав можливість виокремити авторські компоненти, критерії, показники та рівні сформованості готовності майбутніх вчителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології. Представлені компоненти, критерії, показники й рівні сформованості готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування фасилітаційної технології дають змогу провести поточну діагностику, узагальнити отримані результати щодо сформованості мотиваційного, когнітивного, операційно-діяльнісного, рефлексивного компонентів у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у закладах вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Аносов І. П. Основи науково-педагогічних досліджень: навч. Посіб.; Мелітоп. держ. пед. ун-т ім. Богдана Хмельницького. Мелітополь: Вид. будинок ММД. 2015. 216 с.
2. Гуркова Т. Дефініція поняття «готовність» у психолого-педагогічній літературі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. № 9 (103). С. 317–329.
3. Дичківська І. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник. 3-тє видання (виправлене). Київ: Академвидав. 2015. 304 с.
4. Дідух В. В. Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з учасниками освітнього процесу як актуальна проблема

професійно-педагогічної освіти. *Теорія і методика професійної освіти*. 2020. Т. 4. Вип. 22. С. 131-134.

5. Дубасенюк О., Семенюк Т., Антонова О. Професійна підготовка майбутнього вчителя до педагогічної діяльності: монографія. Житомир. 2003. 193 с.

6. Енциклопедія освіти. Академія пед. наук України. Київ: Юрінком-Інтер. 2008. 1040 с.

7. Єпіхіна М. Сутність та структура готовності майбутнього вчителя до партнерської взаємодії в початковій школі. *Педагогічна освіта: теорія і практика. Психологія. Педагогіка*. 2022. № 38 (2). С. 36-43.

8. Ковальчук М. Формування готовності майбутніх учителів до застосування мультимедійних навчальних систем у початковій школі, дис. канд. наук, Житомир. держ. ун-т ім. І. Франка. Житомир. 2017.

9. Куземко Л. В. Досвід формування готовності до партнерської взаємодії у майбутніх учителів початкових класів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. № 78. С. 198-203.

10. Луценко Є. В. Підготовка майбутніх менеджерів організацій до реалізації функцій фасилітатора у професійній діяльності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». Класичний приватний університет, Запоріжжя, Класичний приватний університет. Запоріжжя. 2020.

11. Марко М.М. Формування готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування навчально-ігрових технологій у професійній діяльності. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук

(доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» (015 Професійна освіта). Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. Мукачівський державний університет. Мукачево. 2018.

12. Прокопенко І. А. Готовність учителя до здійснення фасилітаційної взаємодії з учнями як психолого-педагогічна проблема. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя : КПУ, 2020. Вип. 68. Том 2. С. 136–141.

13. Староста В. І. Компоненти готовності майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності. Електронний збірник наукових праць ЗОШПО. 2019. № 3(35). URL: https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/29616/1/2019_Starosta_Ukraine_Zaporizka_konfer_2019_3%2835%29.pdf

14. Фокша О. М. Педагогічні умови формування фасилітаційної компетентності майбутніх учителів гуманітарних спеціальностей у професійній підготовці. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти. Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» МОН України. Одеса. 2019.

15. Хижняк І. Критеріально-рівнева структура готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування засобів електронної лінгвометодики в професійній діяльності. *Інформаційні технології та засоби навчання*. № 1 (69). 2019. С. 160-173.